

ROZPRAWY.

Stefan Stojczew.

Kilka słów o lasach Bułgarii.

Nakreśliłem parę uwag o lasach Król. bułgarskiego, żeby dać Czytelnikom „Sylwana“ krótkie pojęcie o lasach kraju, który przez pięćset lat był pod panowaniem tureckim, a w którym to czasie nawet mowy być nie mogło o jakimś gospodarstwie i który dopiero od trzydziestu lat jest wolny i zaczął pracować na polu kultury i cywilizacji. Od tego też czasu można mówić o racjonalniejszym zagospodarowaniu lasów, pomimo, że jeszcze bardzo mało zrobiono, żeby gospodarstwo nazwać można było „racjonalnem“. W tak krótkim czasie jednak, więcej zrobić nie można było, tem bardziej, jeżeli się weźmie pod uwagę trudne warunki i brak dostatecznej ilości ukończonych i dobrze przygotowanych leśników.

Teren Bułgarii, zajmującej około 100.000 km² powierz. jest nierówny, a zwłaszcza w południowo-zachodniej jej części, gdzie się znajdują najwyższe góry Bułgarii, jak: „Riła“, „Witosza“, „Osogowska“, „Pizin“, „Rodopy“ i „Średnia-gora“. Najważniejszym jednak pasmem jest „Bałkan“ (Stara płanina), która przebiega prawie środkiem Bułgarii od zachodu ku wschodowi i dzieli ją na 2 części, północną i południową, zwaną dawniej Rumelia wschodnia.

Z równin najważniejsze są: równina Dunaju, Dobru-dży, Trakijska i inne.

Bułgaria ma klimat umiarkowany, zima trwa od listopada do marca i jest bardzo ostra, a lato gorące. Średnia roczna ciepłota wynosi około 12⁰ C, zależnie od miejscowości, wahanie roczne około 20⁰ C z czego wynika, że klimat jest kontynentalny. Panującymi wiatrami są zachodni i północno-zachodni, opady atmosferyczne nie są równo-

miernie rozłożone, najwyższe opady są w górach, 1100 mm rocznie (Petrochan), a najmniejsze około morza Czarnego, 413 mm rocznie (Bałczyk).

Powierzchnia lasów Bułgarii nie jest jeszcze dokładnie znaną, ponieważ prawie żadnych pomiarów jeszcze nie robiono. W ostatnich latach pomierzono kilka kompleksów i dziś tem zajmuje się specjalne biuro urzędu lasów. Według ostatnich dat statystycznych lasy zajmują 26,076.847 dekarów powierzchni, z których: 7.360,068 da są rządowe 13,959.421 da są gminne, 4,397.704 da są prywatne i 359.645 da są lasy klasztorne, kościelne i innych zakładów.

Z tej powierzchni 10,093.945 da są wysokopiennie i 15,982.902 da średnio i niskopiennie lasy.

Lasy szpilkowe wynoszą około 2,000.000 da.

Lasy rządowe liczą 430 kompleksów i znajdują się rozrzucone po całej Bułgarii.

Lasy gminne znajdują się około wsi rozmieszczone w 3000 kompleksów, lasy prywatne rozdzielone są na małe kawałki.

Jak widzieliśmy wyżej, klimat Bułgarii jest rozmaity w różnych miejscowościach, co wraz z topograficznym i geograficznym położeniem Królestwa, jak również różnorodnością gleby, wywołuje też wielką różnorodność roślinności. Żyją u nas prawie wszystkie gatunki drzew i krzewów środkowo-europejskiej flory.

Najważniejsze z nich są:

a) Liściaste:

Dąb szypułkowy (*Quercus pedunculata*), dąb bezszypułkowy (*Querc. sessiflora*), dąb biały (*Q. Conferta*), (*Qu. cerris*), buk (*Fagus silvalica*), grab zwyczajny (*Carpinus betulus*), grab wschodni (*Carp. orientalis*), chmielgrab (*Ostrya carpinifolia*) wiąz polny (*Ulmus campestris*), wiąz korkowy (*U. suberosa*), wiąz górski (*Ul. montana*), wiąz szypułkowy (*Ulm. effusa*), klon polny (*Ac. campestre*), jawor (*Ac. Pseudoplatanus*), klon zwyczajny (*Ac. platanoides*), klon tatarski (*Ac. tataricum*), platan (*Platanus orientalis*), jesion zwyczajny (*Fr. excelsior*), jesion kwiatowy (*Fr. ornus*), lipa wielkolistna (*Tilia grandifolia*), lipa drobnolistna (*T. parvifolia*), brzoza (*Betula alba*), olsza czarna (*Alnus glutinosa*), olsza szara (*Aln. incana*), akacja (*Robinia pseudoacacia*), osika (*Populus tremula*), topola czarna (*P. nigra*), topola

biała (*P. Alba*), topola piramidalna (*P. pyramidalis*), morwa biała (*Morus alba*), morwa czarna (*M. nigra*), orzech zwyczajny (*Juglans regia*), leszczyna zwyczajna (*Cor. avelana*), leszczyna turecka (*Cor. Colurna*), dereń zwyczajny (*Cornus mas*), świdwa (*Cornus sanguinea*), jarząb (*Sorbus aucuparia*), gruszka (*Pirus comunis*), jabłoń (*P. malus*), trześnia (*P. avium*), głóg (*Crat. oxyacanta*), głóg czarny (*Crat. nigra*), rozmaite rodzaje wierzb, bez i t. d.

b) Drzewa szpilkowe: Świerk (*Picea excelsa*), jodła (*Abies pectinata*), sosna zwyczajna (*Pinus silvestris*), sosna czarna (*P. austriaca*), sosna bałkańska (*P. peuce*), kosodrzewina (*P. pumilio*), jałowce, cis i t. d. W ostatnich czasach zaczęto hodować na wielką skalę: sosnę ameryk. (*P. strobus*), modrzewie (*Larix europea, sibirica, leptolepis*), daglezye (*Pseudotsuga Douglasii*), dębu czerwonego (*Qu. rubra*), topolę balsamiczną (*Pop. balsamica*), top. kanadyjską (*Pop. canadensis*), jesioną ameryk. (*Fraxinus americana*), różne cyprysy i t. d. Główne rodzaje drzew, które tworzą nasze lasy są: dąb, buk, grab, sosna, jodła i świerk. Prawie $\frac{3}{4}$ całej zalesionej powierzchni zajmują lasy dębowe; największe jednak kompleksy lasów dębowych spotykamy w północno-wschodniej i północnej Bułgarii. Dąb szypułkowy spotyka się w małej ilości i to tam, gdzie gleba jest napływowa, dąb bezszypułkowy spotyka się w miejscowościach górskich. Dąb biały (*Qu. conferta*), który głównie tworzy nasze lasy dębowe, występuje w całej Bułgarii na równinach i podgórzach, tworząc bądź czyste, bądź też mieszane drzewostany, wraz z grabem i d. bezszypułkowym. Cer (*Qu. cerris*) spotykamy przeważnie w pomieszczeniu z innymi drzewami.

Po dębach następuje buk. Tworzy on wielkie kompleksy lasów czystych w wysokich miejscach w Bałkanie i w innych górach, dorastając do wielkich rozmiarów — lub też drzewostany mieszane z grabem, olszą, jaworem, jesionem, wiązem, brzozą i t. d. w niższych położeniach.

Grab występuje w całej Bułgarii, ale prawie zawsze w pomieszczeniu z innymi gatunkami: dębem, bukiem, lipą, wiązem i t. d.

Jesion i wiąz tworzą większy kompleks tylko w lesie t. zw. „Łongoz“, który leży po obu brzegach rzeki „Kamczyja“ i kończy się na brzegu morza Czarnego. Jest

to las o długości 30—40 klm i szerokości $1\frac{1}{2}$ —2 klm, który można powiedzieć, jest jedynym lasem tego typu w całej Europie. Drzewa dorastają tu do wielkich rozmiarów, bo 60—70 letnie drzewa dochodzą do 20—25 m. wysokości i do metrowej średnicy. Spotykać tu można okazy stare o średnicy 2·5 do 3 m¹).

Ja w o r spotyka się rozrzucony po całej Bułgarii, ale w małej ilości.

Lipa i topola występują również w całej Bułgarii, jednak pierwsza znajduje się w większej ilości w t. zw. „Deli-orman“ (półn. wschodnia Bułgaria), a druga wśród lasów szpilkowych.

W i e r z b y znajdują się w większej ilości na wyspach Dunaju i wzdłuż brzegów rzek.

Inne gatunki liściaste spotykamy w całej Bułgarii w większej lub mniejszej ilości.

Bardzo ciekawem jest rozszedlenie drzew szpilkowych w Bałkanie. Zdawałoby się, że tu rósć będą obszerne lasy szpilkowe, ponieważ pasmo to jest wysokie. Tymczasem wielkich kompleksów lasów szpilkowych tu nie spotykamy, ponieważ konfiguracja terenu nie pozwala na to. Pasma Bałkanu jest bardzo wąskie (miejscami 10—12 klm, wskutek czego miejscowości, które są wyżej jak 1000 m n. p. m., nie tworzą ani obszernych dolin, ani rozległych grzbietów, jak to jest w górach „Rodope“, lecz po większej części strome wierzchy i pastwiska, wystawione ciągle na silne wiatry. Dlatego tutaj miejsce lasów szpilkowych zajmuje buk, dorastający do wielkich rozmiarów. Pierwsze miejsce pomiędzy drzewami szpilkowymi zajmuje j o d ł a (*Ab. pectinata*). Występuje ona w zachodniej połowie Bałkanu w pomieszaniu z bukiem, a ponieważ znosi ocienienie, przeto dorasta do znacznych rozmiarów i daje materiał o dobrych własnościach. Po jodle następuje s o s n a c z a r n a. Występuje na najbardziej stromych stokach Bałkanu o glebie kamienistej i wapiennej, zaniechana przez wiatr ma ona za zadanie ochronę stoków przed splukaniem i tworzeniem się dzikich potoków górskich.

S o s n a z w y c z a j n a i ś w i e r k pojawiają się bardzo rzadko w Bałkanie, ukryte poza niektórymi wierzchołkami gór, pojedynczo rozrzucone.

¹) O lesie „Łongoz“ pomówimy później w „Sylwanie“ obszerniej.

Cis spotyka się tu i ówdzie w małych kępach w miejscach wysokich.

W górach „Osogowskich“ (1500—2500 m n. p. m średniej wysokości) jest właściwe siedlisko lasów szpilkowych. I tutaj pierwsze miejsce zajmują jodła i sosna czarna; jodła spotyka się w pomieszaniu w dość znacznej ilości z bukiem. W niektórych lasach rządowych występują sosna zwyczajna i czarna i dorastają do znacznych rozmiarów.

Najobszerniejsze lasy szpilkowe znajdują się w górach „Rodope“ i „Riła“. W Rodopach rosną one przeważnie w środkowej części, gdzie drzewa dosięgają normalnych rozmiarów i tworzą wysokie proste strzały, dające wyborny materiał budulcowy, który porównać można z najlepszym materiałem rezonansowym europejskim. Spotykamy tutaj świerka, który udaje się dobrze i dorasta do wielkich rozmiarów, sosnę, jodłę, dochodzące do 35 m wysok. i 2 m grub. i sosnę czarną, która tworzy czyste drzewostany.

Z wyżej powiedzianego widać, że w Bułgarii mamy prawie wszystkie gatunki drzew leśnych, które się udają dobrze i które tworzyć mogą obszerne piękne lasy, przynoszące krajowi wielkie dochody. Jeżeli się jednak przypatrzymy bliżej lasom bułgarskim, to zobaczymy, że jest tu dużo lasów, które dają bardzo małe dochody, ponieważ są prawie całkiem zniszczone. Dużo też lasów wykarczowano, ponieważ kontrola była bardzo słaba.

Na zniszczenie lasów bułgarskich złożyło się dużo przyczyn, z których najważniejsza jest ta, że wtedy, gdy Bułgaria była pod panowaniem tureckim, wolno było każdemu rąbać sobie drzewa, gdzie tylko mu się podobało i które drzewo chciał, po cenie niezmiernie niskiej. Ludność wiejska i dziś jeszcze patrzy na lasy, jako na rzecz, z której każdy może korzystać i nie może się pogodzić jeszcze z tem, że przy użytkowaniu lasów trzymać się trzeba jakiegoś planu.

Z dumą jednak można powiedzieć, że polepszenie zbliża się szybkim krokiem i możemy się spodziewać, że i lasy Bułgarii zrównają się z lasami innych krajów europejskich i zaczną dawać również wielkie dochody, tylko trzeba usilnie i ciągle pracować. Tym torem, którym teraz

Bułgaria idzie, przeszły wszystkie kraje europejskie, które dziś posiadają piękne i rentowne lasy.

Prowadia, w marcu 1910 roku.
